

JANINE DI GIOVANNI

TO RÁNO, KDY SI PRO NÁS PŘIŠLI...

*„Je důležité odhalit skutečné lidské
příběhy, které se skrývají
za obsahem běžných reportáží.
Janine di Giovanni tyto příběhy
odhaluje dechberoucím způsobem.“*

ELIF SHAFAK, FINANCIAL TIMES

PŘÍBĚHY ZE SYRSKÉ OBCANSKÉ VÁLKY

To ráno, kdy si pro nás přišli

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Janine di Giovanni

To ráno, kdy si pro nás přišli – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

Janine di Giovanni

**To ráno,
kdy si pro nás přišli...**

**CPress
Brno
2017**

To ráno, kdy si pro nás přišli...

Janine di Giovanni

Překlad: Anna Vaculíková

Jazyková korektura: Kateřina Hošková

Obálka: Adam Pižurný

Odpovědný redaktor: Dalibor Kumr

Technický redaktor: Radek Střecha

The morning they came for us by Janine di Giovanni © 2016

Translation © Anna Vaculíková, 2017

Objednávky knih:

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN tištěné verze 978-80-264-1614-2

ISBN e-knihy 978-80-264-1683-8 (1. zveřejnění, 2017)

Cena uvedená výrobcem představuje nezávaznou doporučenou spotřebitelskou cenu.

Vydalo nakladatelství CPress v Brně roku 2017 ve společnosti Albatros Media a. s. se sídlem Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 25465.

© Albatros Media a. s., 2017. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

1. vydání

ALBATROS MEDIA a.s.

Na památku mého milovaného bratra Josepha, který nečekaně
zemřel 11. srpna 2015.

„Jen mrtví viděli konec války.“

Platon

„Ve světě, kde panuje takový konflikt, ve světě, kde jsou oběti a popravčí, je úkolem přemýšlejících lidí ... nebýt na straně popravčích.“

Howard Zinn, *Dějiny lidu Spojených států amerických*

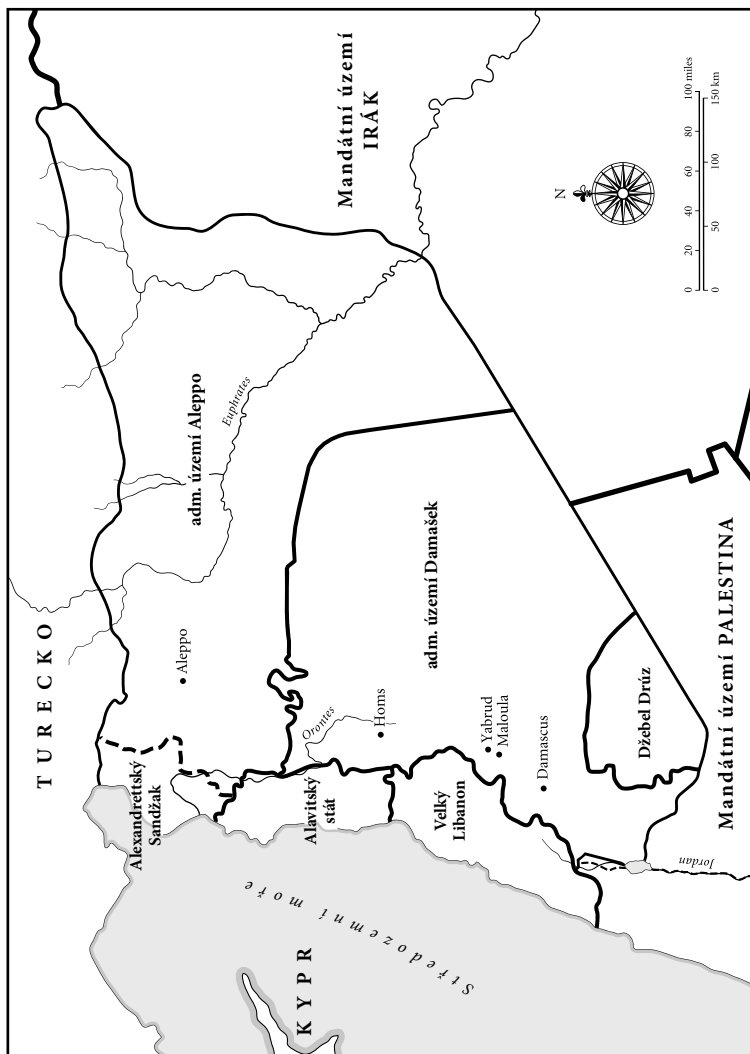
„Válka si nic nepamatuje a nikdo nemá odvahu snažit se jí porozumět, dokud stále existují lidé, kteří by nám mohli říct, co se vlastně stalo. Pak přijde moment, kdy už tu válku ani nepoznáme – a právě v ten moment se vrátí, trochu jiná a jinak pojmenovaná, a zničí i to, co poprvé přežilo.“

Carlos Ruiz Zafón, *Stín větru*

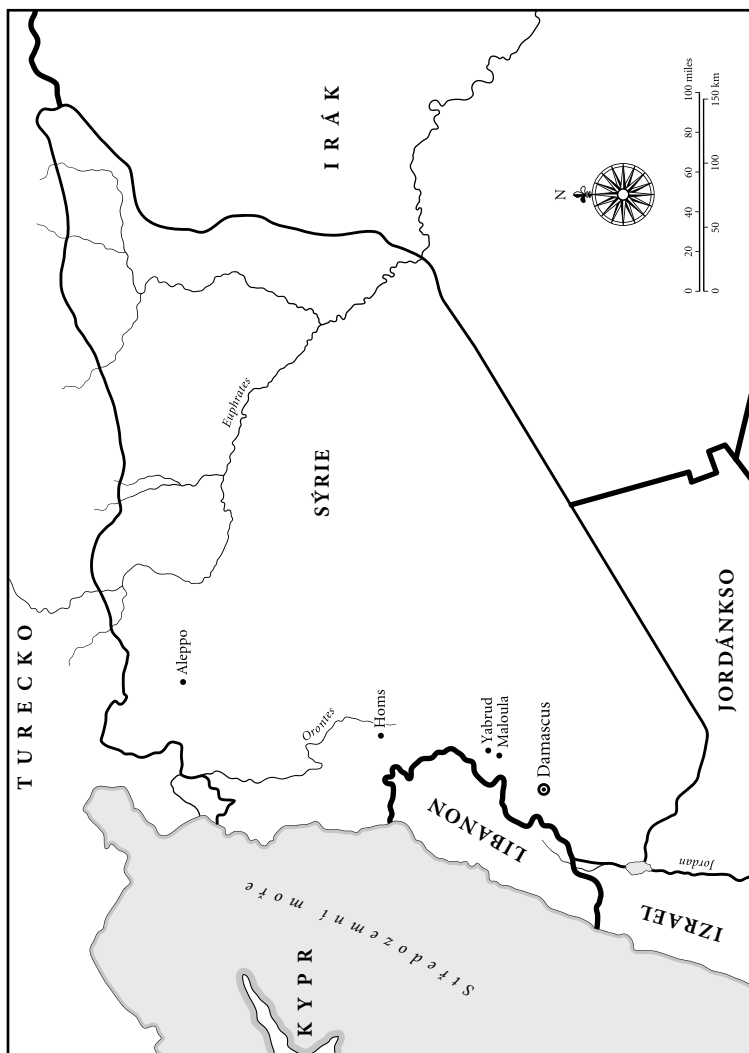
Obsah

Úvod	13
1 Damašek, čtvrtek 28. června 2012	19
2 Latákie, čtvrtek 14. června 2012	29
3 Malúla a Damašek, červen – listopad 2012	51
4 Homs, čtvrtek 8. března 2012	71
5 Daraja, sobota 25. srpna 2012	83
6 Zabadáni, sobota 8. září 2012	97
7 Homs, ulice Bab al-Seba, neděle 14. října 2012	111
8 Aleppo, neděle 16. prosince 2012	125
Epilog březen 2015	161
Poznámky	173
Chronologie	179
Poděkování	203

Mapa oblasti po první světové válce

Mapa oblasti před syrskou občanskou válkou

Úvod

Byla zima 2011 a já byla v Bělehradu. Válka, která zničila Jugoslávii, skončila před mnoha lety. Stále jsem však pracovala na projektu, jehož cílem bylo vystopovat válečné zločince. Byl to těžký, téměř nemožný úkol. Přesto jsem pokračovala – to, co jsem cítila vůči válce na Balkáně a jejím dopadům, nebylo ani zdaleka racionální.

Bylo to jako horečka, jako malárie – když ji máte v krvi, čas od času se projeví. Poprvé jsem ji chytila na začátku 90. let, když jsem v Bosně pracovala jako válečná reportérka. Muži, kteří spáchali takové zlo a dopustili se takového násilí, kteří vypálili vesnice, vybombardovali školy a nemocnice, zmrzačili nespočet dětí a znásilnili množství žen, stále žili v poklidných vesničkách, a o víkendech chodívali na ryby nebo na pikniky se svými vnoučaty. Dělal se mi špatně z představy, že si bez obav užívají, zatímco jsou jejich oběti dávno po smrti. Tehdy jsem se vydala po stopě událostí, které vedly k pádu té žalostné země.

Když jsem byla v Sarajevu, dny a týdny jsem strávila s mužem, který během války vedl márnici. Jeho úkolem bylo připravovat těla mrtvých na pohřeb. Současně si o všech vedl podrobné

záznamy – jméno, čas a příčina smrti (kulka, šrapnel, výbuch) a podobně. Říkal tomu *Kniha mrtvých*. Vyprávěl mi, že jednoho dne přišel do márnice, a na stole ležel jeho jediný syn – mladý voják, který bojoval v přední linii. Ten muž přežil válku a dožil se vysokého věku. Když jsem ho asi dvacet let po konci války vyhledala, pečlivě jsme ty knihy prošli. Jeho kolega z márnice však před mnoha lety spáchal sebevraždu. Nemohl se se vši tou smrtí vyrovnat.

Chtěla jsem se z té horečky vyléčit, ale nikdy se mi to nepodařilo. Vstoupili jsme do nového milénia a zločinci z války na Balkáně, násilníci a vrazi, byli stále na svobodě. Mluvila jsem se ženami, které drželi v táborech, které znásilňovali i více než desetkrát denně a které musely donosit děti svých trýznitelů. Po konci války, kdy se země rozdělila a nikdo nevěděl, kdo vlastně jeho sousedi jsou, ty muže potkávaly každý den – v obchodech, na ulicích nebo ve školách, kam odváděly své děti. Přesto to byly oběti, ne pachatelé, kdo v takových situacích hanbou sklopil pohled.

Někteří z nich však dostali to, co si zasloužili. Radovan Karadžić – psychiatr, fotbalový fanatik, básník a vůdce bosenských Srbů, který stál v čele loutkového režimu Slobodana Miloševiče, dřívějšího srbského prezidenta – byl zatčen v autobuse v roce 2008. Měl na sobě převlek. Už od konce války v roce 1995 žil pod falešným jménem v utajení a živil se jako New Age léčitel. V době, kdy píšu tuto knihu, byl Karadžić souzen za válečné zločiny. Rozsudek však zatím nebyl vyřčen.*

Slobodan Milošević, dlouholetý vůdce Srbů, byl do Haagu odvezen v roce 2001 – když ho posadili do vrtulníku, stále měl na nohou

* Karadžić byl 24. března 2016 odsouzen ke čtyřiceti letům vězení (pozn. překl.).

papuče. V den, kdy byl konečně dopaden, jsem také byla v Bělehradu. Jela jsem celou noc, abych se dostala do Sarajeva – města, které nenáviděl a které téměř zničil – abych viděla, jak budou lidé na tuto zprávu reagovat. Čekala jsem, že uvidím uspokojení a zadostiučinění nad tím, že Miloševićé čeká to, co si zaslouží. Místo toho jsem našla jen únavu a vyčerpání. Mí přátelé – bývalí vojáci, právníci, studenti, lékaři, matky, učitelky – byli příliš unavení na to, aby oslavovali nebo aby si mysleli, že je Miloševićovo zatčení nějakou odvetou. Všichni chtěli zapomenout na válku, která je téměř zničila zaživa.

Pro mě bylo pomyšlení, že muž, který svým lidem způsobil tolik bolesti a utrpení, stráví zbytek života v cele v Haagu, takovou osobní pomstou. Milošević však spravedlnosti unikl – v roce 2006 ho za neznámých okolností našli v jeho cele mrtvého. Někteří říkají, že spáchal sebevraždu. Jiní tvrdí, že mu jeho oddaní příznivci propašovali pilulku, po které mu selhalo srdce. Další tvrdí, že zemřel se zlomeným srdcem. Faktem však zůstává, že tento zlem prolezlý muž zemřel před tím, než došel spravedlnosti.

V lednu 2011, když jsem jedno odpoledne seděla v promrzlé kavárně v Novém Bělehradu, kde jsem mluvila s muži, kteří v balkánské válce bojovali, byl Ratko Mladić – generál, který vedl své muže k rabování a pustošení a který stál v čele útoku na Srebrenici – stále na svobodě. Pokojně spal v nějaké vesničce v Srbsku, obklopen svými příznivci a následovníky, zatímco rodiny osmi tisíc mužů a chlapců, kteří byli v Srebrenici zabiti, musely žít s duchy mrtvých a s vědomím, že vzpomínky na padlé jsou den ode dne bledší a vzdálenější. V současnosti je Mladić obžalovaný z několika válečných zločinů, soudní proces však stále neskončil.

Nebyla jsem policejním vyšetřovatelem – celou dobu jsem věděla, že to nebudu já, kdo k Mladićovi přijde a nasadí mu pouta. V jistých ohledech jsem však měla mnohem větší volnost než policie. Mohla jsem sedět v kavárně, kde Mladićovi příznivci pili svůj ranní čaj, a nenápadně se vyptávat, kde ho naposledy viděli. Mohla jsem sedět u hrobu jeho dcery, která během války spáchala sebevraždu, a zeptat se ženy, která o hrob pečovala, kdy tam Mladić naposledy byl, v jaké byl náladě a jak vypadal. Mohla jsem se pokusit vžít do jeho kůže. Sestavila jsem si portrét utrápeného muže, který byl nesmrtelný – tak nesmrtelný jako ti, které údajně zabil (i když jakoukoli vraždu popírá).

Nechtěla jsem, aby lidé zapomněli.

Když jsem si uspořádávala poznámky – rozhovory s jeho bývalými spolužáky, s vojáky, kterým velel, s jeho kádrem a oddanými následovníky – donesly se ke mně zprávy o arabském jaru, o jasmínové revoluci v Tunisku a o událostech v Egyptě. V přímém přenosu jsem sledovala kolaps režimu na káhírském náměstí Osvobození. Přepínala jsem mezi zpravodajskými kanály a sledovala jsem, jak se dav lidí zvětšuje a zvětšuje. Sledovala jsem, jak se vláda Husního Mubáraka chýlí ke konci. Před dvaceti lety jsem ještě jako studentka postgraduálu začala na Středním východě svou kariéru, a oblast mě vtáhla stejně, jako mě o pár let později vtáhla Bosna a Balkán.

Dokončila jsem svou práci, a když byl Mladić v květnu 2011 konečně zatčen, dávno jsem byla v Tunisku, poté v Egyptě, Libyi, Iráku, a nakonec v Sýrii. Zdálo se, že se má horečka, má posedlost, přesunula z Balkánu do Sýrie – do posledního článku v řetězu povstání a revolucí. Povstání v Sýrii začalo poklidně, ale když o čtyři

roky později píšu tuto knihu, revoluce se změnila v hrůznou, brutální a zdánlivě nekonečnou válku.

Když jsem cestovala napříč zemí – někdy legálně, s vízem syrského režimu v pase, jindy nelegálně, kdy jsem potají přecházela syrské hranice a snažila se dostat do rebelských oblastí – snažila jsem se situaci nesrovnávat s tím, co jsem zažila v Bosně. Bylo to však velmi těžké. Bylo tam stejné moře uprchlíků, stejné vypálené vesnice, stejný strach v očích žen, které utekly, když do jejich vesnice vtrhla milice, protože se bály, že je znásilní. Po všem, co jsme se v devadesátých letech naučili z brutálních válek ve Rwandě, Somálsku, Libérii, Sieře Leone a Čečensku, jsme dovolili, aby se to stalo znovu.

Kamarád a diplomat, který se mnou prošel mnoha událostmi v poválečné Bosně a který viděl, že se z minulosti snad nikdy nepoučíme, mi kdysi řekl, že nemám brát podobnou práci, protože „budu rozzlobená a nikdy se s tím hněvem nesmírím“. Varoval mě, abych do Sýrie nejezdila. Řekl, že mě to pohltí stejně, jako mě pohltila Bosna. Jemně naznačil, že to pro mě není nejzdravější.

Přesto jsem jela.

Damašek, čtvrtek 28. června 2012

Poprvé jsem se do Damašku vydala v květnu 2012, asi rok po vypuknutí syrské revoluce. Přestože bylo časně letní ráno, panovalo dusno a všechno bylo zahaleno jemným oparem. Jela jsem taxíkem, který jsem si asi za sto dolarů – samozřejmě placených v hotovosti – najala v Bejrútu. Řidič mě vyzvedl na cestě do Damašku, a když nakládal má zavazadla do kufru, vtipkoval o obrácení svatého Pavla. Za chvíli jsme za sebou nechali Bejrút a jeho moderní plážové kluby, kadeřnictví, kde je každý čtvrtek narváno k prasknutí, jeho provoněné restaurace a hlučné noční kluby, a přešli jsme hranice do jiné země – země, která se potácela na prahu války.

V Novém zákoně se píše, že svatý Pavel byl v prvním století našeho letopočtu právě na této cestě, když se přihodilo něco zvláštního. Historikové ani náboženští fanatici si nejsou jistí, zda uslyšel nějaký hlas, dostal boží znamení nebo si prostě znenadání uvědomil, že se jeho život neubírá správným směrem. Tak jako tak došel mystického obrácení – přestal pronásledovat rané křesťany a stal se věrným následovníkem Ježíše Krista. Jeho život se navždy změnil.

Cesta z Libanonu do Sýrie netrvá dlouho, což jen dokazuje, jak násilně byla oblast po první světové válce a pádu Osmanské říše rozdělena do uměle vytvořených států. Po mnoha falešných slibech, lžích a podvodech ze strany Britů a Francouzů byla moderní Sýrie ustanovena jako součást francouzského mandátu. Syřané – zejména alavité, kteří se francouzským režimem cítili nejvíce utlačováni – tak zůstali naplněni neutuchající touhou po právu na sebeurčení. Sýrie konečně získala nezávislost v dubnu 1946, kdy se stala parlamentní republikou. Následovala však série více či méně úspěšných státních převratů. Po posledním z nich se moci ujala strana Baas a v roce 1963 vytvořila Syrskou arabskou republiku. Jedním z vůdců tohoto převratu byl i Háfiz al-Asad, otec současného prezidenta Bašára al-Asada. Když sledujeme vlákno zrady a násilí, kterým je historie oblasti protkaná, zdá se, že současná tragédie – tragédie, která se rozvinula desítky let po tom, co koloniální diplomati změnili mapy Blízkého východu – byla téměř nevyhnutelná.

První věc, které jsem si po překročení syrských hranic všimla, byl obrovský portrét Bašára al-Asada, jeho už tak pronikavé oči byly zlehka zabarvené do modra, aby byla jejich barva ještě intenzivnější. Druhá věc, kterou jsem uviděla, byla prodejna Dunkin' Donuts. I v tak sofistikované zemi, jakou Sýrie byla, mi to přišlo zvláštní. Byl to podivný kontrast – na cestě do Damašku nestála malá kavárna, kde byste si mohli dát obyčejnou kávu, ale cukrová oáza západu, do očí bijící symbol západního komercialismu. Ukázalo se však, že ona prodejna nebyla to, co jsem očekávala. Přestože vypadala jako její mateřská americká varianta se všemi jejími logy a dekoracemi, prodávali tam pouze sýrové tousty. Jeden jsem si koupila. Celou dobu mě pozorovali tři muži s knírkem – bezpochyby

členové tajné policie Mukhabarat – kteří postávali kolem baru, zatímco jeden z nich můj toust připravoval. Řidič taxíku mezitím nervózně postával opodál, a hned, jak jsem toust dostala, mě začal popostrkovat zpátky k autu.

Atmosféra v Damašku byla stejně paranoidní jako v Dunkin' Donuts a podobná té, jaká byla v Iráku za Saddáma Husajna. Všechno bylo jakoby ztlumené – přes troubení klaksonů aut stojících v zácpách se zdálo, že je venku ticho. Lidé na veřejnosti šeptali. Když ke stolu přišel číšník, všichni hned zmlkli. Členové Mukhabarat byli k nerozeznání od mužů, kteří mě před deseti lety sledovali v Iráku – měli stejné levné kožené bundy a stejné špatně zastřižené kníry. Není se ani čemu divit, když někteří iráčtí Baasisté, kteří Saddáma podporovali, po jeho smrti uprchli právě do Sýrie.

Do Damašku jsem přijela, protože jsem chtěla zemi vidět před tím, než se zřítí do propasti občanské války. Během mé první cesty v květnu 2012 byla Sýrie teprve na jejím pokraji. Pokud chcete slovíčkařit, můžete toto období nazvat ozbrojeným konfliktem mezi dvěma (později třemi, čtyřmi, a nakonec mnoha dalšími) skupinami. Já jsem ale podobný začátek války už zažila, a Sýrie se k němu blížila neskutečnou rychlostí. Okolní svět jen přihlížel.

Měla jsem vízum a byla jsem tak v zemi legálně. Přesto jsem se cítila nesvá a věděla jsem, že mě sledují, že pozorují, co dělám, kam chodím a s kým mluvím. Ubytovala jsem se v hotelu Dama Rose, kde bydleli i pozorovatelé OSN. Byli to zasmušilí muži, kteří už nesměli dále pracovat, protože se příliš často stávali cílem útoků. Pili jeden šálek kávy za druhým a utahovali si z baru v přízemí, kde posedávaly štíhlé Rusky, kterým obecně říkali „Nataši“. Za pár týdnů ze Sýrie

utekly i Nataši, a to i přesto, že spojení mezi Putinem a Asadem znamenalo, že pro ně bylo snadné víza získat.

Muslimský víkend začíná ve čtvrtek. Do hotelu jsem se vrátila po tom, co jsem celý den strávila rozhovory s lidmi, kteří si nebyli jistí, jestli bude jejich země za rok nebo dva ještě existovat. Byli to liberální křesťané – nesouhlasili s násilným potlačením poklidných protivlád-
ních demonstrací, ale nepodporovali ani ozbrojenou opozici. Tehdy jsem se snažila popsat různé skupiny následovníků a odpůrců Asadova režimu. Byli zde ozbrojení rebelové, kteří proti Asadovi fyzicky bojovali. Byli zde také aktivisté, kteří proti režimu spustili digitální válku a místo nábojů používali Facebook, YouTube a Twitter. Pak tu byli ti, kteří na začátku protestovali v Homsu a jiných syrských městech, ale poté, co se demonstrace změnila na ozbrojený konflikt, od dalších aktivit upustili.

Před svým odjezdem jsem se v Paříži setkala s Fadwou Sulejmanovou, elegantní alavitskou herečkou, která na samém začátku revoluce vedla protesty a stala se, v jistém slova smyslu, syrskou celebritou (předtím se proslavila zejména díky syřským telenovelám). Fadwa patří stejně jako prezident Asad mezi alavity. Když se přesto snažila o osvobození země od starého režimu, rychle se stala tváří revoluce. Říká ale, že poté se všechno změnilo. Byla velmi zarmoucená, když viděla, že se revoluce neubírá správným směrem, že se stává ozbrojeným konfliktem, že opozice, která se hlásila k ideálu poklidného odporu, přebírá metody režimu a že se země neodvratně ubírá k občanské válce. „Nechtěla jsem ze Sýrie odejít,“ dodává, „neměla jsem na výběr. Vyhrožovali mi a pro aktivisty, kteří mi pomáhali, jsem se stávala hrozbou.“

Další skupinu lidí jsem nazvala „věřící“. Byli to následovníci Asada a někteří mu byli oddaní stejně, jako byl svatý Pavel oddaný Ježíši Kristu. Jiní se báli, že jejich menšina (alavité jsou odnoží šíitské větve islámu) bude vyhlazena, dostanou-li se radikální sunnité k moci. Další část takzvaných „věřících“ si jen chtěla zachránit krk – báli se, že je zastánci Asadova režimu odvedou do vězení. Sice nesouhlasili s metodami mučení nebo s náletem na Aleppo, ale bylo pro ně těžké uvěřit, že se režim k takovým taktikám uchyluje. Ze všeho nejvíc nechtěli dopustit, aby se k moci dostali radikální islamisté. Další kategorií byli ti, kteří nevěřili v nic a snažili se přežít, mít každý den co jíst, přejít ulici bez toho, aby je zasáhl šrapnel, nebo jet na výlet a nezůstat v zácpě vedle někoho, kdo se chystá odpálit bombu v autě.

Tyto kategorie však nebyly pevně dané – právě naopak, každou chvíli se jejich hranice posouvaly. Čím déle jsem v Sýrii byla, tím více jsem si uvědomovala, že škála různých typů aktivismu je neskutečně široká. Někteří lidé se přesunuli mezi „věřící“ po tom, co se k moci dostal ISIS – Islámský stát Iráku a Sýrie, známý i pod zkratkami ISIL a v arabštině Daeš. Nechtěli žít pod nadvládou státu, který prosazuje jen ten nejdoslovnější a nejradikálnější výklad islámu, který nechá popravit doktorky jen proto, že jsou ženy, a který učí děti nenávidět kohokoli, kdo je jiný než oni. Pak tu byli i rebelové, kteří začali ve Svobodné syrské armádě a později se stali členy an-Nusrá (Fronty podpory pro lid Levanty, syrské odnože Al-Káidy), odkud přešli až mezi následovníky Islámského státu.

Na druhou stranu je i mnoho „věřících“, kteří postupem času ztratili své přesvědčení. Mluvčím syrského Ministerstva zahraničí byl na jaře 2012 Džihád Makdisí, křesťan s muslimským jménem

a absolvent pařížské Sorbonny. V jednom rozhovoru vysvětloval, že Sýrie je místem, kde se mísí různé etnicity a náboženství – řecká pravoslavná církev, křesťané, sunnitští Kurdové, šíité, alavité a židé. Makdissi působil jako racionální, inteligentní a přemýšlivý člověk a bylo snadné si domyslet, proč byl na této pozici právě on – měl dát režimu přívětivější, lidštější tvář. Ani Makdissi však v zemi nezůstal příliš dlouho. Když jsem asi rok po své první návštěvě Sýrie otevřela noviny, zjistila jsem, že i s manželkou a dětmi uprchl do Zálivu a v Sýrii se tak stal personou non grata – alespoň po tu dobu, kdy bude u moci Asadův režim. Nedlouho poté jsem se s ním sešla v jedné ženevské kavárně na oběd. Bylo to krátce před tím, než selhala mírová vyjednávání druhé ženevské konference o míru v Sýrii. Makdissi stále tíhl k politické kariéře, nebyl si však jistý, na jaké platformě bude působit. O svých posledních dnech v Sýrii řekl: „Uvědomil jsem si, že se už nedokážu vyrovnat s věcmi, se kterými jsem se dřív vyrovnat mohl.“

Herečka Fadwa Sulejmanová uprchla z Homsu do Damašku, poté do Jordánska, a nakonec do Francie. Řekla, že v Homsu viděla, jak sunnité, kteří původně nosili zbraně jen na svou ochranu, útočí na vládní jednotky. Právě tehdy prý pochopila, že se to, co pokládala za poklidnou demonstraci, pomalu mění ve válku. Nevíní z toho Syřany, ale „okolní země“ (Saúdskou Arábii, Katar, Kuvajt), které podle ní dodávají zbraně rebelům, kteří jsou „ochotni udělat cokoli pro to, aby se dostali k moci – stejně jako je Bašár al-Asad ochotný udělat cokoli, aby si moc udržel“. Fadwa není v Paříži šťastná. Říká, že jí chybí její přátelé, rodina a její starý život. Život v exilu je vždycky těžký – o to víc, když je vaše země uprostřed občanské války, a vy stojíte stranou a nemůžete dělat nic jiného než jen z dálky přihlížet.

Poté, co se Fadwa připojila k protestům v Homsu, si symbolicky ostříhala vlasy. Když jsem se s ní v Paříži setkala, vypadala pohuble, opuštěně a promrzle. Rukou si prohrábla krátké vlasy a prohlásila, že se do Sýrie nevrátí, dokud to opět nebude země, kterou by poznávala.

Když jsem se ten čtvrtek vrátila do hotelu, u bazénu probíhala party, která jako by značila poslední dny zhýčkaného impéria stojícího na pokraji kolapsu. Zatímco na obzoru stoupal kouř z explozí na jižním předměstí Damašku, vychrtlá Nataša nemotorně tancovala u bazénu, jako by se nic nedělo. Syřanky s profesionálně naneseným make-upem a komplikovanými účesy, které často zahrnovaly příčesky, foukané a různobarevné gely, se v bikinách a na jehlových podpatcích promenádovaly opodál. Muži na sobě měli značkové plavky a ze skleniček na margaritu pili libanonské pivo. Z nedalekého pódia vyřvával remix „Someone Like You“ od Adele. Stála jsem na balkónu a pozorovala kouř na obzoru i rozhýřenou oslavu pod sebou, která se snažila přehlušit známky neodvratně se blížící války. Lidé pode mnou nevěděli, že se jejich život zanedlouho změní k nepoznání, že se budou cítit zrazení a podvedení – ještě neztratili své iluze.

Už několik týdnů jsem každý čtvrtek pozorovala horečný hédonismus hotelových večírků. První týden se zdálo, že je to víkend jako každý jiný – ženy po obědě spěchaly ke kadeřníkovi a cesty z města, které byly ještě sjízdné, zaplnily luxusní vozy. Lidé, kteří si to mohli dovolit, odjížděli z města na venkov za zábavou, večírky a pikniky nebo brali děti do zábavních parků. Restaurace byly plné k prasknutí – dokonce i Narendž, která zabírá asi půl bloku ve starém centru města a místní smetánce nabízí tradiční arabská jídla. Jednou jsem

tam byla na svatbě. Číšníci nosili chod za chodem – jehněčí a kuřecí maso, rýži, datle, pomeranče a různé medové dobroty. Až příliš dobře jsem si uvědomovala, že v Homsu, asi hodinu cesty od místa, kde sedím – za předpokladu, že na silnicích nebudou žádné překážky – lidé hladoví, že v Houle probíhá masakr, že každou minutu uprchlíci přechází hranice do Libanonu, Turecka nebo Jordánska a snaží se přijít na to, jak uživit své rodiny.

Bylo až surrealistické, že se ony večírky pořádaly ve stejném hotelu, kde bylo ubytováno více než tři sta frustrovaných diplomatů z více než padesáti zemí OSN, kteří byli do Sýrie vysláni jako pozorovatelé. V nejvyšším patře hotelu se usadil norský generál Robert Mood, vrchní pozorovatel a vedoucí operace, se svým týmem. 12. června 2012 byla jejich mise přerušena, protože se stala příliš nebezpečnou. Většina pozorovatelů byla ze Sýrie postupně stažena a v hotelu zůstala jen kostra týmu, více než kdy dříve frustrovaná všudypřítomnou politikou. Nebylo to poprvé, co se OSN nacházela v nezáviděníhodné pozici – organizace je častým a snadným cílem novinářů i analytiků, kteří si z ní utahují kvůli její nabubřelé neschopnosti a kvůli politikům, kteří se někdy až příliš zjevně zajímají o vlastní kariérní postup místo toho, aby plnili své povinnosti a snažili se ulehčit lidskému utrpení. OSN je také nechvalně známá nepotismem a bratříčkováním, kdy se rodinám a přátelům vyšších funkcionářů často dostane preferenčního zacházení, stejně jako rozsáhlou korupcí. Je tu však i pár oddaných úředníků a terénních pracovníků, kteří jsou oddáni lidem pomáhat i přesto, že jsou svázáni mezinárodní byrokracií organizace.

Tentokrát byrokracie znamenala to, že pozorovatelé, kteří chtěli v Homsu a Zabadání dělat svou práci, nesměli opustit damašský

hotel. Byli v zemi, která byla na pokraji války, ale nemohli se ji pokusit odvrátit nebo zastavit. Někteří z diplomatů, kteří se mnou mluvili v soukromí, měli rostoucí obavy z toho, že se Sýrie přidá na dlouhý seznam katastrof, při kterých OSN selhala. Na tomto seznamu jsou například genocidy v Bosně, Rwandě a na Srí Lance, obchod s bílým masem v Kosovu, hromadné znásilňování v Kongu (kterému mírotvůrci jen přihlíželi) nebo epidemie cholery, která na Haiti vypukla po zemětřesení v roce 2010.¹

Vyjednáváním mezi rebely a Asadovým režimem byli pověřeni zkušený diplomaté, jako například Kofi Annan, Lakhdar Brahimi nebo Staffan de Mistura. Když viděli, že nemohou nic dělat, Annan i Brahimi rezignovali. De Mistura se i po několika měsících snažil prosadit plán a zavedení speciálního režimu klidu zbraní, který by ve vybraných oblastech – například v Aleppu – umožnil poskytování alespoň základní humanitární pomoci.² Ne příliš překvapivě nebyl tento plán nikdy zrealizován. De Mistura byl jako dlouholetý, a hlavně zapálený humanitární pracovník odhodlaný Syřanům pomoci. I takový veterán však potřeboval mnoho sil a odhodlání, aby v této snaze mohl pokračovat i po čtyřech letech občanské války.

Druhý víkendový večírek, který jsem v Dama Rose zažila, byl výrazně pochmurnější. Lidé stále popíjeli, hudba vyřvávala, pracovníci OSN si opět stěžovali na hluk, ale ruská tanečnice už byla pryč. Třetí víkend hosté odcházeli brzo a s ustaraným výrazem ve tváři pospíchali ke svým terénním autům. Nikdo nechtěl být po setmění venku. 28. června jsem z dálky pozorovala, jak z náměstí al-Mardža – které leží přímo naproti soudnímu dvoru – stoupá neobvykle silný kouř.

V centru Damašku ten den vybuchly dvě bomby a předchozí den byl tím nejkrvavějším od počátku povstání. Ten víkend na večírku skoro nikdo nebyl. Ti, kteří přece jen přišli, vypadali celou dobu zasmušile. Hudba sice hrála v pozadí, ale už zdaleka nevyřvávala. Nikdo netančil. Většina lidí posedávala kolem bazénu, přilepená k mobilním telefonům, a snažila se udržet v kontaktu s rodinou a přáteli či získat jakékoli nové zprávy a informace.

Latákie, čtvrtek 14. června 2012

Ležela jsem na podlaze. Stáli nade mnou, kopali mě, bili mě pěstmi. Jeden z nich mě kopl do zubů a strčil mi do pusy svou vojenskou botu. Ležela jsem tam, snažila jsem se chránit si obličej a myslela jsem si: Používají mě, aby se trochu procvičili v judu. Když mě bili, pořád opakovali: „Chceš svobodu? Tady máš svobodu.“ Pokaždé, když řekli svoboda, mě kopli nebo praštili o něco silněji. Potom se něco změnilo. Všechno bylo najednou zlověstnější. Řekli, že když nezačnu mluvit, znásilní mě.

To ráno, kdy si pro ni přišli, byla Nada pořád v pyžamu. Nemohlo být víc než šest ráno – vzduch byl po předchozí noci stále chladný. Muezzin právě svolával k ranní modlitbě a Nada slyšela, jak její otec – svářeč, který byl každý den vzhůru už za rozbřesku – vstává, aby se pomodlil. Než Nada otevřela oči, na chvilku se snažila zapomenout na to, co ten den může přinést, a představila si, že je její život stejný jako vždycky. Stejný, jako byl před povstáním v roce 2011.

Když Nadě před dvěma dny zvonil telefon, na displeji blikalo neznámé číslo. Chvíli na něj strnule zírala, a nakonec hovor stisknutím zeleného tlačítka přijala.

„To jsem já,“ řekl, „jsem ve vězení.“

Nada ten hlas poznala. Byl to její kamarád a kolega. Byl to *aktivista* – stejně jako Nada. Zatkla ho Syrská státní bezpečnost a převezli ho do Ústředního vězení v Latákii. Nada se posadila na zem a přitiskla telefon k uchu.

„Proč mi voláš?“ zeptala se. Odpověď ale znala. Cítila, jak se jí žaludek svírá strachy.

„Můžeš sem přijet?“ poprosil ji. „Můžeš přijet na stanici? Chtějí s tebou taky mluvit.“

Byl to signál, který si zkoušeli od začátku války. Znamenal, že ho policie našla. Pravděpodobně ho bili a snažili se ho přinutit, aby jim dal jména dalších aktivistů, kteří bojovali proti Asadovu režimu. Možná mu chodidla zmrzačili holí. Možná mu kolem varlat omotali dráty a pustili elektrinu. Možná mu drželi hlavu pod vodou tak dlouho, až si myslel, že mu prasknou plíce. Nada se snažila nemyslet na to, jak někde leží, opuštěný, zraněný, v bolestech. Snažila se nemyslet na to, jak pláče. Ať mu udělali cokoli, nejspíš ho zlomili – nejspíš jim dal Nadino jméno. Přesto se jí snažil pomoci. Tím, že jí zavolal, jí dal čas, aby utekla. Nada zavěsila a schoulila se do klubíčka. Neměla kam utéct. Mohla jen čekat.

V horách nedaleko od místa, kde Nada vyrostla, se nachází městečko Kardava. Kardava je rodištěm Háfize al-Asada, otce současného prezidenta Bašára, který Sýrii vládl téměř třicet let. Háfiz se narodil v chudé rodině. Jako student vstoupil do strany Baas a později se stal poručíkem Syrských arabských vzdušných sil. Když se strana Baas dostala po převratu v roce 1963 k moci, Háfiz byl jmenován jejich velitelem. Po dalším převratu v roce 1966 byl jmenován ministrem

obranu. Na tomto postu si získal širokou podporu veřejnosti, což mu později umožnilo svrhnout Salaha Džadida, vrchního velitele Syrských ozbrojených sil. Háfiz je v Kardavě i pohřben. Po jeho smrti v roce 2000 byl pochován v tamějším mauzoleu, kde odpočívá i jeho nejstarší syn Basil, který zemřel při autonehodě v roce 1994 v pouhých dvaatřiceti letech. Hrob Háfizovy matky Nasy leží nedaleko, schovaný ve stínu klanících se stromů.

Nada vyrostla v alavitské části Sýrie a jako sunnitka se vždy cítila osamělá. Od příbuzných slychala příběhy o masakru v Hamá v únoru 1982, o tom, jak syrská armáda a policejní jednotky po dvacet sedm dní obléhaly město, aby potlačily povstání vedené Muslimským bratrstvem. Toto obléhání – nařízené Háfizem al-Asadem – ukončilo protivládní kampaň, kterou sunnitské skupiny vedly již od roku 1976. Velitelem této akce byl údajně Háfizův bratr Rifát, ten však jakoukoli účast na masakru v Hamá vždy popíral. Nikdo neví, kolik lidí při tomto masakru zemřelo. Diplomati tvrdí, že jich bylo kolem tisíce, jiné zdroje však uvádí až desetinásobně vyšší čísla. Ani Nada neznala odpověď na tuto otázku.

Nada na těchto příbězích vyrostla, stejně jako na příbězích o pronásledování a věznění sunnitů, které po masakru následovalo. K opozici se však nepřipojila z náboženských důvodů. Přidala se, protože „chtěla žít v demokracii. Stejně jako vy.“ Když v březnu 2011 probíhalo v okolních zemích arabské jaro, Nada zaslechla zvěsti o protestech v Dar’á – městě, které leží na jihozápadě Sýrie jen kousek od jordánských hranic. Město, kde syrské povstání vlastně začalo. Na začátku povstání bylo patnáct dětí – všechny z jedné rodiny – které na zeď školy napsaly protiasadovské slogany a hesla. Všechny byly zatčeny, bity, mučeny a uvězněny. Každý den jejich rodiče čekali